

احسان به والدین

فرحناز طالبی

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا أُمَّةً يَبْلُغْنَ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تُنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ (سوره اسرا، آیات ۲۳ و ۲۴)

و خدای تو فرمان داده است غیر از او را نپرستید و با پدر و مادر نیکی کنید، و اگر یکی از آنها یا هر دو نفرشان نزد تو به سن پیری رسیدند مبدا که کمترین اهانتی به آنان بکنی و سر آنها فریاد زن و با ایشان با اکرام و احترام سخن بگو. و بال های تواضع خویش را با محبت و لطف در برابرشان فرود بیاور و بگو: پروردگارا! همانطور که آنان من را از کودکی تربیت کردند تو در حق ایشان رحمت کن و مهربانی نما.

خداوند در این آیه بر احسان و نیکی نسبت به پدر و مادر در حد کامل تأکید فرموده، زیرا نخست احسان آنها را مقارن توحید خود قرار داده و سپس کار را در نیکی نسبت به آنها چنان سخت گرفته است که حتی فرزند را از کوچکترین کلمه ای که دلالت بر اظهار دلتنگی کند منع کرده است، اگر چه احیاناً وجود آنها و تحملشان باعث بیقراری و ناراحتی فرزند شود. و فرمود: سخنان بزرگوارانه و نیکو به پدر و مادر بگو، چنانکه مقتضای حُسن ادب

است، برای آنها دعا کن و از خدا بخواه که آنها را مورد رحمت همیشگی خود قرار دهد و این امر را پاداش آن قرار ده که تو را در کودکی پروریدند و مورد شفقت و رحمت خودشان قرار دادند. چند تأکید مهم در این آیه قرار دارد که عبارتند از:

۱. «قضی»: مفهوم مؤکدتری از امر دارد و امر و فرمان قطعی و محکم را می‌رساند.
۲. توحید که اساسی‌ترین اصل اسلام است در کنار نیکی به پدر و مادر قرار داده شده است.
۳. مطلق بودن احسان، که هر نیکی را دربر می‌گیرد.
۴. والدین که مسلمان و کافر را شامل می‌شود.
۵. «احسانا» به صورت نکره آورده شده، برای بیان عظمت احسان به پدر و مادر.

دقت فوق العاده در احترام به پدر و مادر

در این دو آیه (۲۳ و ۲۴) قسمتی از ریزه کاری‌های برخورد مؤدبانه و فوق العاده احترام آمیز فرزندان نسبت به پدران و مادران را بازگو می‌کند؛ که عبارتند از:

۱. انگشت روی حالات پیری والدین که در آن موقع از همیشه نیازمندتر به حمایت و محبت و احترامند گذارده، می‌گوید سخن اهانت آمیز به آنها مگو. آنها ممکن است بر اثر کهولت به جایی برسند که نتوانند بدون کمک دیگری حرکت کنند و از جا برخیزند و حتی ممکن است قادر به دفع آلودگی از خود نباشند در این موقع آزمایش بزرگ شروع می‌شود.

آیا وجود چنین پدر و مادری را مایه رحمت می‌دانند و یا بلا و مصیبت و عذاب؟!!

آیا صبر و حوصله کافی برای نگهداری احترام آمیز از چنین پدر و مادری را دارند و یا هر زمان با نیش زبان با کلمات سبک و اهانت آمیز و حتی گاه با تقاضای مرگ او از خدا، قلبش را می‌فشارند و آزار می‌دهند؟!!

۲. در این هنگام به آنها اف مگو. یعنی اظهار ناراحتی و ابراز تنفر مکن و باز اضافه می‌کند با صدای بلند و اهانت آمیز و داد و فریاد با آنها سخن مگو و تأکید می‌کند که با قول کریم و گفتار بزرگوارانه با پدر و مادر سخن بگو که همه آنها نهایت ادب در سخن را می‌رساند که زبان کلید قلب است.

۳. دستور به تواضع و فروتنی می‌دهد، تواضعی که نشان دهنده محبت و علاقه باشد و نه چیز دیگری.

«خفص جناح»: پر و بال گسترده - یعنی برای پدر و مادر تواضع کن، تواضعی که ناشی از رحمت و مهربانی تو است. این معنا از همان صحنه‌ای گرفته شده که جوجه بال و پر خود را باز می‌کند که مهر و محبت مادر را تحریک کند و او را به فراهم ساختن غذا وادار سازد.

«جناح ذل»: ملایمت - یعنی انسان باید در معاشرت و گفتگو با پدر و مادر طوری روبه‌رو شود که پدر و مادر تواضع و خضوع او را احساس کنند و بفهمند که او خود را در برابر ایشان ملایم و خوار می‌دارد و نسبت به پدر و مادر مهر و رحمت دارد.

۴. سرانجام می‌گوید، حتی موقعی که روبه سوی درگاه خدا می‌آوری پدر و مادر را فراموش نکن و تقاضای رحمت پروردگار برای آنها بنما. چه در زمان حیات و چه در زمان مرگ آنان.

مخصوصاً این تقاضایت را با این دلیل همراه ساز و بگو:
«خداوندا همانگونه که آنها در کودکی مرا تربیت کردند تو مشمول رحمتشان فرما!»
نکته مهمی که از این تعبیر علاوه بر آنچه گفته شده استفاده می شود این است که، اگر پدر و مادر آن چنان مسن

و ناتوان شوند که به تنهایی قادر بر حرکت و دفع آلودگی ها از خود نباشند فراموش نکن که تو هم در کودکی چنین بودی و آنها از هر گونه حمایت و محبت از تو دریغ نداشتند پس محبت آنها را جبران نما.
بنابراین فرزند باید بداند که پدر و مادر چه بسیار برای بزرگ کردن فرزند خویش رنج می برند و با چه گرفتاری ها و خطرهای روبه رو می شوند و برای تأمین آسایش او زحمت می کشند پس بر فرزند واجب است که به والدین خویش احسان و نیکی کند، و چون آنها پیر می شوند روحیاتشان تغییر پیدا می کنند و خواستار چیزهایی می شوند که شاید فرزند نمی تواند آنها را به وفور فراهم آورد در این هنگام باید از فراهم آوردن آن خواسته ها به اندازه توانایی خودداری نکرده و از گفتن کلمه ای که مایه نازاحتی آنان می شود خودداری کند. کمترین نافرمانی از پدر و مادر کلمه «اف» است.

و با پدر و مادر چنان سخن بگو که باعث پیدا شدن امید در جان آنها باشد و باکرامت و احترام با والدین سخن بگو و بر فرزندان واجب است که برای والدین خود از خداوند رحیم طلب آمرزش و رحمت کنند.
حضرت امام صادق (ع) فرمودند:

«کمترین ظلم نسبت به پدر و مادر کلمه «اف» است و اگر خداوند چیزی پایین تر از این کلمه سراغ می داشت (فرزندان) را از آن نهی می کرد.»